

Les implicacions de la sostenibilitat

Sostenibilitat és internalització (i no tan sols econòmica) i, alhora, és l'acceptació de la matriu global: no hi ha paràmetres menyspreables. Cal una revisió del paradigma socioeconòmic que haurà de refer els balanços de tot. Els exemples de les noves cultures de l'aigua i de l'energia ho demostren; així com les conseqüències del primer pas, encara incert, que representa el Protocol de Kioto del que es comenta, entre d'altres coses, la desídia espanyola en el seu compliment i com encara no arriba a tots els àmbits productius. La sostenibilitat és, en definitiva, una qüestió cultural ja que les noves cultures (de l'aigua, de l'energia, de la mobilitat, etc.) depenen, en darrer terme, de la cultura. El veritable canvi propugnat pel sostenibilisme és cultural.

* * *

Sostenibilidad es internalización (y no sólo económica) y, a la vez, es la aceptación de la matriz global: no hay parámetros desdeñables. Es necesaria una revisión del paradigma socioeconómico que tendrá que rehacer los balances de todo. Los ejemplos de las nuevas culturas del agua y de la energía lo demuestran; así como las consecuencias del primer paso, aún incierto, que representa el Protocolo de Kyoto del que se comenta, entre otras cosas, la desidia española en su cumplimiento y como aún no llega a todos los ámbitos productivos. La sostenibilidad es, en definitiva, una cuestión cultural ya que las nuevas culturas (del agua, de la energía, de la movilidad, etc.) dependen, en último término, de la cultura. El verdadero cambio propugnado por el sostenibilismo es cultural.

* * *

Sustainability means internalisation (not just economic) and at the same time the acceptance of the global matrix: no parameters should be considered worthless. An all-encompassing reappraisal of the socio-economic paradigm is needed. The examples of the new water and energy cultures demonstrate this fact, as do the consequences of a first, as yet uncertain, step, that is, the Kyoto Protocol. It is said of the Protocol that Spain is being slow to meet the challenge and that it has not yet reached all industrial sectors. Sustainability is indeed a cultural issue, since new cultures (such as the new culture of water, of energy, of mobility, etc.) ultimately depend on culture. The real change inherent to the principles of sustainability is a cultural one.

Les implicacions de la sostenibilitat

Ramon Folch

*Doctor en biologia i socioecòleg,
director general d'ERF i*

president del Consell Social de la Universitat Politècnica de Catalunya

Sostenibilitat és internalització

Sostenibilitat és internalització. Aquesta tesi subvertidora ha estat qualificada d'economicista. Com que "internalitzar" sona a economia, es pot concloure precipitadament que qui la manté està atrapat per les idees neoliberals. Ben cert que no.

Res no internalitza més que la lògica biosfèrica. Tant, que fins descarta el propi concepte d'"exterior". La biosfera és un sistema global que, quant als materials, funciona en cicle tancat. Per això no genera residus. Ni disfuncions, tampoc. Quan, fa molts milions d'anys, exportà oxigen a l'"exterior" arqueà, creà un nou "interior" de diàmetre més gran (la Terra dotada d'atmosfera oxidant) que permeté el desenvolupament d'un curiós fenomen anomenat vida aeròbica, o sigui els animals, les plantes i tot això, inclosos els humans.

La biosfera és global i, per això mateix, internalitzadora. Disposa d'un únic sistema genètic, la qual cosa permet la generació d'una extrema diversificació d'organismes diferents i alhora compatibles. En efecte, un únic sistema genètic és la garantia de la biodiversitat, i una única estratègia internalitzadora permet la viabilitat global. La paradoxa és que globalització i internalització puguin ser vistos com conceptes deleteris perquè, al contrari, són la base de la vida planetària.

La sostenibilitat, a les palpentes, ho està descobrint. I comença a saber-ho expressar de manera curta. Tot allò de "subvenir a les necessitats presents sense comprometre les futures" és una perífrasi, una derivada segona. Aquesta llarga locució no defineix la sostenibilitat, només n'explica les gràcies. Sostenibilitat és internalització.

La sostenibilitat és l'acceptació de la matriu global: no hi ha paràmetres menyspreables, ni en l'espai, ni en el temps. Els successius models socioeconòmics de què s'ha dotat la humanitat —o que ha adoptat per pura decantació, sense haver-s'ho proposat, tant se val— han estat simplificacions útils, però vàlides només entre uns determinats punts de la corba completa. En considerar la corba tota sencera, en un procés que propendeix a assumir tota la funció, els intervals inicialment descartats revaloritzen els serrells. La sostenibilitat és la internalització de tots aquests elements subestimats.

L'externalització de disfuncions en l'espai s'anomena contaminació i inequitat; l'externalització en el temps, futur en entredit. Així que la construcció de la sostenibilitat és un exercici realment revolucionari, bé que incruent —si és que hi poden haver revolucions incruentes...—, perquè capgira alguns conceptes capitals del model econòmic tradicional. Diferència cost, valor i preu, tot negant que una cosa no té valor, si no té preu de mercat. L'aire no té preu, per exemple, però és d'un valor immens. En nom d'aquest valor, no se'n pot permetre la destrucció, malgrat no se li atribueixi preu, perquè això erosionaria el patrimoni planetari.

Tanmateix, les tesis sostenibilistes desborden l'àmbit ambiental. La redistribució equitativa dels béns produïts i dels valors afegits que genera la seva comercialització és també un dels seus objectius. Novament es tracta d'un procés d'internalització, en aquest cas d'internalització dels costos d'evitar la disfunció social associada a la inequitat. Si l'economia pretén generar riquesa, la pobresa ha de ser vista com una disfunció. Desentendre-se'n és externalitzar el problema, transferir-lo a un espai extern al subsistema privilegiat.

Així, externalitzant problemes i disfuncions, es fan els comptes del model socioeconòmic encara imperant. Reinscriure els residus —internalitzar-los— és car; per tant, s'externalitzen en l'espai i es contamina. El cost de reposició dels combustibles fòssils —internalització de processos— és alt; per tant, s'externalitza el problema en el temps i es transfereix a les generacions futures. Reequilibrar distributivament béns i guanys —internalització d'equitats— limita els beneficis; per tant, s'externalitza el cost de mantenir el benestar dels privilegiats i es cedeix la pobresa a tercers.

Vist així —i em sembla que és així com s'ha de veure—, les implicacions del sostenibilisme són enormes. Comporta una revisió del paradigma socioeconòmic, que haurà de refer els balanços globals de tot. També exigeix un replantejament a fons de les polítiques fiscals. I, finalment, obliga a nombroses revisions de les destreses tecnocientífiques per tal de posar a punts els instruments materials del nou ordre, tal com la Revolució Industrial consolidà i diversificà les enginyeries, fins al punt de fer néixer el concepte d'universitat o escola politècnica. És així com sorgeixen els nous ordres culturals.

La nova cultura de l'aigua

L'expressió “nova cultura de l'aigua” ha fet fortuna. Molts ens n'alegem. Ara comença també a parlar-se de la “nova cultura energètica”. Ens n'alegem tant o més. I fins i tot se senten veus favorables a una “nova cultura de la mobilitat”. Res no ens plau tant. Què tenen realment de nou, però, aquestes cultures?

Una de les emergències més vistents lligades al nou ordre sostenibilista és el reposicionament envers recursos naturals valuosos que, per la seva abundància relativa, havien estat considerats com a béns econòmicament irrelevants. L'aigua és, potser, el cas més clar. De la seva antiga abundància relativa hem passat a una relativa escassetat, si més no a les zones subtropicals. Davant la nova situació, hi ha dues posicions oposades: l'indefinit increment de l'oferta o la continguda gestió de la demanda.

El feliçment traspassat Pla Hidrològic Nacional (PHN) representava inequívocament la vella cultura de l'aigua. No es discutia la demanda, es tractava simplement de satisfer-la incrementant l'oferta tant com calgués. I com que la oferta havia tocat sostre, s'importava aigua d'on fos per dur-la, al cost que fos, als punts que fos, la demanessin realment o se suposés que l'acabarien demanant gràcies a les expectatives creades per la pròpia generositat de l'oferta... Aquesta importació, com totes, comportava una exportació: la conca de l'Ebre cedia, és a dir exportava, en forma de transvasament. Per això semblava que PHN i transvasament de l'Ebre eren si fa no fa el mateix, tot i que el PHN eren moltes més coses (algunes fins i tot raonables).

El transvasament ha donat pas a la dessalació d'aigua marina. Segurament cal, sí. Però si l'alternativa al PHN (Programa AGUA) només fos això —que no ho és—, hauríem avançat ben poc. Substituir íntegrament el canvi de conca per l'òsmosi inversa no és practicar una nova cultura de l'aigua, sinó canviar de proveïdor en el manteniment de la vella. En certa manera seria pitjor, car el cost energètic global encara resultaria més elevat. En efecte, dessalar amb energia convencional és esmerçar un recurs no renovable en l'obtenció d'un de renovable, cosa tirant a paradoxal.

No exactament, tanmateix. La dessalació, si més no, té un avantatge: l'usuari s'adona del cost. L'abastament de les dessaladores, en efecte, no està interconnectat, no és una aportació indiscriminada a una xarxa distribuïdora. Cada dessaladora subministra aigua a un àmbit concret, que sap què li costa dessalar. Aquesta pedagogia del cost no és irrelevant. Quan els californians van haver de pagar l'aigua a preus pròxims al cost, la demanda va caure en picat.

La nova cultura de l'aigua, tal com la mateixa expressió ja indica, no és un canvi tecnològic sinó sociocultural. És un canvi en la relació oferta-demanda subsegüent a una minoració de la demanda neta a causa d'una significativa millora en els usos i en l'eficiència dels processos. La dessalació segurament també hi té un paper, però més com a torna potser inevitable que com a component medul·lar. Si no, no estaríem parlant d'una nova cultura de l'aigua, sinó d'una nova tecnologia per al manteniment de la vella cultura.

O sigui, d'una solució tant relativament fàcil com, en el fons, falsa. El que hem après de fer molt bé en els darrers dos segles són les eines, els artefactes, els instruments tecnològics. On no acabem de sortir-nos-en és en el camp sociocultural. La crisi de la civilització industrial no radica en la indústria, sinó en la civilització. Només dessalant, demostrariem que excel·lim fent màquines, cosa ja demostrada de temps ha. Hem de dessalar, només si cal, com a complement d'un procés d'oferta nou posat al servei d'una demanda enterament renovellada, basada en la moderació, en l'eficiència, en l'estalvi i en la reutilització: això sí que seria una nova cultura de l'aigua.

La nova cultura de l'energia

Per la mateixa raó, la nova cultura energètica té poc a veure a veure amb les plaques fotovoltaïques o amb els aerogeneradors. Satisfer a força de captadors solars la demanda desbocadament creixent que tenim, posat que fos possible —que no ho és—¹, no seria l'expressió de cap nova cultura energètica. Igual que amb la dessalació comentada, representaria una millora tecnològica d'aquella vella cultura basada en l'increment indefinit de la demanda. Semblantment, fer que els autos funcionin amb pila de combustible o amb biodiesel és perfectament independent de cap hipotètica nova cultura de la mobilitat: els embussos o el transport horitzontal desenfrenat no desapareixeran pel sol fet que els motors siguin millors.

L'actual model socioeconòmic és exageradament energívor. Els Estats Units són el cas més extrem d'aquesta ergoaddicció. Han construït una societat tan òbviament eficaç com indiscutiblement ineficient, basada en el consum de quantitats immenses de recursos i d'energia. De fet, més que en el consum, basada en la malversació. Una de les característiques més destacades del sistema socioeconòmic nord-americà és la seva capacitat per generar residus. Més que productes, fabriquen deixalles. Llencen enormes quantitats de manufactures a penes utilitzades que, doncs, esdevenen residu sense quasi haver estat producte. I ho fan en un context de disbauxa energètica simbolitzada per motors excessius i per condicionadors d'aire instal·lats en edificis mal aïllats. Per això dilapiden ingents quantitats d'energia sense que cap mesura de contenció o cap política fiscal aspiri a reconduir la situació.

¹ L'any 2001 es van produir 2,2 TWh d'energia elèctrica fotovoltaica (el 0,007% de l'electricitat mundial generada). A vint anys vista, i si no hi ha cap trencament tecnològic amb nous materials i sistemes de fabricació de plafons que possibilitin eficiències i preus més alts, es pot pensar a multiplicar per 100 o per 150, a tot estirar, aquesta producció, però això encara estaria molt per sota de l'1% de la generació elèctrica mundial.

Ben al contrari, la mentalitat d'hereu escampa està instal·lada en el concepte local de progrés, d'acord amb el qual no és ric qui té tot el que necessita, sinó qui llença tot el que vol. Estalviar fa pobre en la cultura de la malversació. Per això no volen i, mentre no canviïn de model, sobretot no poden signar el Protocol de Kioto. Per això necessiten tot el petroli i més, sense que ni els passi pel cap millorar la seva baixa eficiència o preguntar-se per què tenen vint milions de potentíssims vehicles tot-terreny circulant per plàcides carreteres asfaltades. Cap mesura significativa de racionalització, contenció o estalvi energètic no és de debò promoguda pel poder públic.

És un quadre d'energodependència, una addicció patològica incompatible amb qualsevol plantejament vagament sostenibilista. Mentre que els europeus venim a consumir anualment uns dos mil litres de gasolina per cap —i ja és decididament massa, ateses les disponibilitats i les necessitats reals—, els nord-americans en consumeixen uns quatre mil, més del doble. No un 10% o un 20% més, sinó el doble llarg. Aquesta energoaddicció els duu a emetre, ells tots sols, el 36% del total mundial de gasos-hivernacle (diòxid de carboni, metà i altres de menys importants), en concret 21 tones de CO_2 per habitant i any, mentre que el Brasil que Lula intenta redreçar només n'emet 1,6, una tretzena part per càpita. D'acord amb el Protocol de Kioto, els Estats Units haurien d'arribar a l'any 2007 emetent un 7% menys de CO_2 que l'any 1990, però el cas és que n'estan emetent un 11% més...

Kioto, un primer pas encara incert

L'entrada en vigor del Protocol de Kioto posa moltes coses sobre la taula. Per començar, l'actitud primer desmenjada i després insolidària d'alguns agents socioeconòmics, i sobretot d'alguns països, en flagrant incoherència amb el seu discurs pretesament globalitzador. Per continuar, els nous paràmetres planetaris en el marc dels quals tots plegats ens hem d'anar acostumant a operar. I, finalment, la necessitat de desenvolupar mecanismes imaginatius per gestionar els processos de transició cap al model sostenibilista. Em temo que cap d'aquests tres vectors no ha estat encara prou ben entès per l'opinió pública.

L'exaltació antròpica de l'efecte hivernacle per emissió de CO_2 i altres gasos és encara posada en dubte per alguns. Demanen demostracions que són impossibles per definició, mentre giren la cara a l'evidència. No es pot demostrar que el sol sortirà demà passat, però ningú no en té cap dubte, és clar. Les variacions en el règim atmosfèric i la seva progressiva derivació cap a un veritable canvi climàtic són ja difícils de posar en dubte davant l'aclaparadora

acumulació d'indicis. Les relacions entre aquest indesitjable canvi climàtic i l'exaltació de l'efecte hivernacle com a conseqüència de l'emissió de CO_2 i altres gasos de combustió, sobretot de la combustió d'hidrocarburs, resulten clares.² El Protocol de Kioto, signat l'any 1997, acabat de ratificar el 2004 per una majoria suficient d'estats i ja en vigor (febrer de 2005), és un tímid intent per tal d'arribar a uns nivells d'emissió situats un 5,2% per sota dels nivells d'emissió de 1990,³ però em temo que quasi tothom trobaria un avenç enorme que ens quedéssim aquí on som...

En tot cas, Kioto ha començat a vigir i, per primer cop, l'economia mundial està refent estratègies mentre els estats es reparteixen quotes d'emissió. Això no té precedents en la història de la humanitat. Per insuficients i esbiaixades que resultin les mesures, obren un camí mai abans fressat: La indústria s'ha de reposicionar i ha de replantejar-se processos, car l'externalització en forma d'emissions, que era simplement mal vista en el tombant de segle, ha esdevingut ja una limitació econòmica. En efecte: no es pot seguir externalitzant com fins ara. Per això mantinc que la desitjable reindustrialització de Catalunya ha d'ajustar-se al nou model sostenibilista, perquè el vell model aviat serà econòmicament inviable.

Kioto s'expressa en forma de quotes d'emissió i de comerç internacional sobre aquestes quotes, la qual cosa ha dut a lectures completament equivocades del procés. Cada dia se sent parlar de "compra de drets de contaminació". No és això. Es tracta d'assumir gravacions fiscals en superar determinats nivells d'emissió a fi que acabi resultant més barat no emetre que pagar la multa, per dir-ho planerament. El mecanisme adoptat és complex i fàcilment malinterpretable, però que ningú no es pensi que en un estat de dret es pot comprar el dret a delinquir. Dins d'uns anys serà delictiu emetre més CO_2 del compte, com ja ho és ara abocar substàncies tòxiques, de manera que qui no hagi fet els deures es trobarà en una situació compromesa.

² Gràcies a l'efecte hivernacle és possible la vida complexa sobre la Terra. Els gasos atmosfèrics, en bona part d'origen biològic, permeten el manteniment de nombrosos processos i situacions, entre les quals la retenció d'una part de l'energia solar reflectida. Això (efecte hivernacle) tempera la Terra i manté la superfície del planeta entre uns intervals tèrmics determinats, en funció dels quals les coses són com són (oscil·lació tèrmica diària i anual, bandes climàtiques i ecosistemes associats, etc.). El problema no és l'efecte hivernacle, doncs, sinó la seva exaltació. Ingents quantitats de CO_2 han estat fixades fotosintèticament en altres èpoques geològiques i retengudes en els jaciments d'hidrocarburs líquids, gas natural i carbó. D'ençà del començament de la industrialització, cremem combustibles fòssils en quantitats creixents, ara al ritme anual d'un milió d'anys de fixació de CO_2 . El sistema planetari té mecanismes d'autoregulació que tracten de tornar a fixar aquest CO_2 o de retenir-lo en sumidors oceànics, però es veuen desbordats. Per això cal limitar les emissions.

³ Hi haurà una primera etapa d'adaptació (2005-2007) i una segona etapa de plena aplicació (2008-2012).

El panorama per a la indústria espanyola en general, i catalana en particular, és prou delicat. En el seu moment, el govern espanyol no negocià adequadament les quotes corresponents a Espanya, de manera que les assignacions han estat insuficients o esbiaixades, i així queda reflectit en el Pla Nacional d'Assignacions que ha hagut d'elaborar el govern. Però l'actitud del mateix sector industrial no havia estat gaire previsor, de manera que, a sobre, partim amb un gran endarreriment. Entre 1990 i 2002, Espanya emeté un 38% més que en l'any base (1990), més del doble del 15% a què s'havia compromès prop de la UE. Contràriament al discurs d'alguns sectors neoliberals, això no té res a veure amb les necessitats de la màquina econòmica: en aquest període, Alemanya i Suècia, països econòmicament molt dinàmics, se situaren ja per sota dels nivells a què s'havien compromès, mentre que França i el Regne Unit pràcticament van enrasar; la UE en el seu conjunt, i malgrat el comportament de països no complidors, com Portugal, Espanya, Irlanda o Grècia, només s'excedí en un 2,3%. L'increment espanyol, doncs, no ha estat funció de la vitalitat econòmica, sinó de la feblesa internalitzadora del seu sistema productiu. És el mateix que li passa als Estats Units.

De fet, complir els compromisos del Protocol de Kioto acabarà essent una excel·lent providència econòmica. Espanya importa uns 400 milions de barrils de petroli cada any, de manera que "perd" 400 milions d'euros per cada euro que s'apuja el barril. Per aquesta raó, d'agost de 2003 a agost de 2004 l'encariment del petroli ha representat una despesa addicional per a l'economia espanyola de 5.300 milions d'euros: si hem estat capaços d'internalitzar aquest cost, quin problema hi ha d'haver a internalitzar el que es derivi del compliment del Pla Nacional d'Assignacions (uns 85 milions d'euros, segons el govern)? La tendència no serà que el preu del petroli baixi en el futur, de manera que reduir-ne el consum, ultra beneficiós per al règim climàtic planetari, serà profitós per a l'economia dels països importadors.

Tanmateix, el cost de la desídia espanyola mentre Kioto es veia venir serà considerable, ara que l'ordre internacional comença d'imposar-se. Si Espanya no dona un cop de timó, arribarà al 2012 havent superat el nivell d'emissions de 1990 en un 60%, diversos analistes hi coincideixen. D'acord amb les quotes que té assignades, això la duria, entre 2008 i 2012, a haver de comprar anualment drets d'emissió d'uns 110-120 milions de tones de CO₂. El preu de la tona, que es fixà inicialment en 5 euros, ja ha començat a pujar, de manera que per al quadrienni esmentat pot situar-se fàcilment entre els 10 i els 30 euros, cosa que representaria un cost anual d'entre 1.200 i 3.600 milions d'euros. Serien força diners, però potser ni posant-los sobre la taula es podrien comprar les

tones equivalents. En tot cas, passar-se de la quota permesa o comprada estarà fortament sancionat en els països de la UE: 40 euros per tona en el període 2005-2007 i 100 euros en el període 2008-2012.

En efecte, l'estratègia és permetre la compra de quotes suplementàries *de moment*, no per sempre més. De moment, perquè, si no, es paralyzaria l'activitat. Però no pas per sempre més, perquè el gradual accés de tercers al món dels industrialitzats farà que no hi hagi ningú que pugui vendre res en matèria d'excedents sense utilitzar. En tot cas, s'estan també revaloritzant funcions marginalitzades en l'actual model econòmic, com el manteniment de superfícies verdes amb grans volums de clorofil·la —boscós, per exemple—, amb independència del seu valor en el mercat de productes convencionals (fusta), perquè la seva capacitat fixadora permet millorar els balanços d'emissió industrial.⁴ Les quotes d'emissió, doncs, no són un impost ni res que es pugui comparar amb cap mecanisme conegut fins ara. Els nostres industrials així ho han d'entendre, baldament el discurs oficial indueixi tot sovint a lectures acomodaticies. Han d'entendre que, en definitiva, el que els interessa no és fer diners per comprar quotes d'emissió —no n'hi haurà prou a la venda, amb els anys—, sinó reconvertir l'activitat per no necessitar-les.

La reacció neoliberal davant de tot això és d'irritada indignació. Comencen negant que hi hagi canvi climàtic antròpic, asseguren que els mecanismes de Kioto són molt discutibles i vaticinen grans desastres econòmics. Tenen raó en una cosa: Kioto és una aposta tímida i imperfecta. És a dir: encara és massa poc. És imperfecta perquè, entre altres coses, permet la instal·lació de conceptes com el de "compra de drets de contaminació", tal com ja ha estat comentat. I és tímida perquè aspira, sense convenciment, a arribar a uns nivells d'emissió com els de 1990, que ja eren netament excessius. Així que la fractura entre la internalització sostenibilista i el *campi-qui-pugui* de l'externalització neoliberal no farà més que créixer. La indústria catalana ha d'escollir: resisteix numantament en el bàndol destinat a perdre la guerra havent prescindit de l'honorabilitat, o abraça la causa honorable i destinada a triomfar.

⁴ Aquesta qüestió té moltes cares. És molt positiva per retornar la consciència del valor dels espais forestats i verds en general, així com per revitalitzar les economies agropecuàries, però pot convertir-se en una coartada per als emissors de CO₂. En el cas dels països del Tercer Món, amb els quals es poden negociar compres de quotes a través del anomenats Mecanismes de Desenvolupament Net, pot donar-se una incentivació del manteniment de les fases pre-industrials del desenvolupament o nocives substitucions de la vegetació autòctona per sistemes vegetals de més elevada capacitat de fixació.

De la indústria als altres àmbits socioeconòmics

El Protocol de Kioto no s'aplica encara a tots els àmbits productius. S'ha començat per l'activitat industrial, segurament perquè és la més fàcilment inculpable i també perquè és la que ha demostrat més capacitat d'adaptació. Ben mirat, si una cosa ha sabut sempre fer la indústria és tractar de trobar solució als problemes tècnics. Diguem que ara el problema tècnic és no emetre CO_2 . No emetre CO_2 i altres coses, naturalment, però de manera ben concreta no emetre gaire CO_2 . S'ha començat, doncs, per l'activitat industrial, però encara només parcialment, perquè en el període 2005-2007 únicament queden afectats els sectors energètic (centrals termoelèctriques, plantes de tractament petroler), siderúrgic, paperer, cimentar i del vidre i materials ceràmics. A Espanya això afecta unes 800 empreses, l'activitat de les quals representa poc més del 40% de les emissions de CO_2 de tot l'estat.

Dins de l'àmbit industrial hi ha sectors en situació especialment compromesa (cimenteres i indústries ceràmiques, en especial). El tema fa pensar, perquè la disminució d'emissions de la indústria del ciment mai no podrà baixar per sota d'uns determinats mínims, prou alts. Podrà millorar els rendiments dels seus forns, però sempre serà veritat que el propi procés químic de fabricació del ciment comporta una descarbonatció que emet CO_2 . Fóra com pensar que es pot treure potassi de les potasses (KCl) sense tenir clor residual. El clor de les potasses és reinscriptible en altres processos industrials, però no pas el CO_2 de les calcàries. L'única manera d'emetre poc CO_2 fent ciment és no fer-ne gaire. Això no s'entén en una primera lectura, però resulta clar mirat de més a prop: Kioto no persegueix la mera higiene ambiental, sinó una gradual aproximació al model sostenibilista.

En efecte: quant ciment volem i per fer què? El sector de la construcció és exageradament important en la nostra balança econòmica. No tindria sentit anar escanyant quotes d'emissió per una banda i anar consumint ciment a tort i a dret per una altra. En el món de la construcció, ultra rebaixar una activitat innecessàriament frenètica -més sostre del raonablement necessari, per exemple), hi ha molt camp per córrer en l'adequació sostenibilista: utilització de materials de baix impacte ambiental, estalvi energètic, estalvi d'aigua, control dels residus i possibilitats de reciclatge, durabilitat física i funcional, eficiència i optimització, eliminació de materials tòxics... No es tracta només de produir net, sinó de produir adequadament. La internalització sostenibilista comença amb la revisió del procés industrial, però continua amb la revisió de l'estratègia socioeconòmica i en la redistribució equitativa dels valors afegits. És massa per a un païdor neoliberal, ja ho entenc, però és el que és.

En el període 2008-2012 s'incorporaran al sistema de quotes els altres sectors industrials. Convé que es vagin preparant ja des d'ara. Alguns, com les TIC o l'electrònica, formen part del grup d'empreses amb emissions escasses o nul·les i per això, juntament amb l'elevat valor afegit dels seus productes, són empreses cobejables en el nou mapa industrial. Altres corresponen a indústries tradicionals, més o menys preocupades pel problema. Ja hem vist que la indústria química ha reduït moltíssim els seus abocaments o les seves afectacions ambientals convencionals; ara haurà d'acabar de posar-se al dia en la línia Kioto.

Tanmateix, la indústria en general ha de saber que importantíssimes aportacions als volums globals d'emissió de CO₂ tenen un origen extraindustrial perquè estan relacionades amb el transport. En efecte, la responsabilitat de la indústria és la que és i no es tracta de diluir-la, però hi ha altres agents amb responsabilitats molt importants que no poden amagar el cap sota l'ala. El model territorial i la mobilitat que s'hi associa és també molt important en termes energètics, per no parlar de la construcció mateixa, que de manera directa o indirecta consumeix o indueix el consum d'un 40% del total de la demanda energètica (obtenció i processament de materials, edificació, manteniment dels edificis, etc.).

La nova cultura de la cultura

I és que, en definitiva, la sostenibilitat és una qüestió cultural. He abordat el tema de la nova cultura de l'aigua i de l'energia, en certa manera també el tema de la nova cultura de les emissions en general, però podríem seguir parlant de la nova cultura de qualsevol procés econòmic o socioambiental. De la nova cultura de la mobilitat, com ja he apuntat, a son torn lligada a la nova cultura del territori. O de la nova cultura del residu, que de simplement eliminar ha anat passant a recuperar, reciclar i reduir (3R) i ara també a revaloritzar energèticament (4R). Quan la premissa és internalitzar, tot es reubica i, doncs, tot es remet a un univers cultural diferent.

Que siguem capaços de dessalar és molt positiu. Que incrementem l'aerogeneració o la captació solar està molt bé. Que posem a punt el motor d'hidrogen em sembla excel·lent. Són avenços tecnològics esplèndids, però no pas millors que els que no hem parat de fer d'ençà de la invenció de la màquina de vapor. Esplèndids avenços tecnològics que, per ells mateixos, no ens duren a cap canvi cultural. De fet, la mala situació socioambiental que tenim ha arribat de la mà de magnífics avenços tecnocientífics, de magnífiques eines industrials al servei de males pràctiques culturals (o de bones pràctiques que han esdevingut dolentes). Les noves tecnologies són únicament eines. Ens calen, però no basten.

La nova cultura de l'aigua, la nova cultura de l'energia o la nova cultura de la mobilitat no depenen de l'aigua, de l'energia o de la mobilitat. Depenen de la cultura. El veritable canvi propugnat pel sostenibilisme és cultural. És una rejarquització de l'escala de valors. Dels valors morals i ètics, també dels valors mercantils i polítics que se'n deriven. I, de retruc, dels valors professionals i de les aspiracions socials. Això comporta, és clar, acceptar que els valors existeixen i que són un criteri de referència bàsic de qualsevol ordre. En el moment actual, aquesta acceptació no sembla una premissa gaire òbvia, de manera que el fet d'adoptar-la és ja tot un posicionament. Podríem dir que és, potser, la principal de les implicacions sostenibilistes: el canvi cultural, el canvi dels valors.